

Iodien der Gesänge und Tänze diese Dinge in Erinnerungen. Ob diese Gerüchte falsch oder wahr sind, bekümmert uns nicht¹.

(Fortsetzung folgt.)

Dr. Jos. Marquart

ՄԱՅԻՍԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԱՆ ՆՐԱ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

“զինա տես։”

55. “Եւ անտի գուշակուր հասանէք առ զաւրավորն Հայոց Մասնէլ, թէ ի՞նչ ուես, զի Մերժանն Արծրունի հասեալ է բազում զնդաւ ի վերայ, բո՞լ շանդ, էջ 252. Մենասնէր

nun ein Mensch davon, so ist er vor Bräune (Angina) sicher; es erweitert die feinen Adern der Milz und erleichtert die schwarze Galle ohne Beschwerde. Er berichtet auch noch andere Eigenschaften dieser Therme. Doch Gott kennt die Richtigkeit davon am besten.”

Hier nach lag also Zaravand östlich von Salamās in der Nähe des Urmiaßes. Mařakan ist wohl das heutige Marikand am Zusammenfluss des Qyzylčai, des alten Karmir get., und des Aq-čai, südwestlich von Čulfa. Dann bleibt aber für die beim Austritt des Tales Encahic⁴, d.i. des Kotur-čai in die Ebene gelegene Stadt Her gar keine andere Lage übrig, als die der wohlbekannten Stadt Choj خوچ, arabisch خوش, die ihrerseits von den Armeniern völlig ignoriert wird. Eine Ausnahme macht nur Wardan wardapet (bei SAINT-MARTIN, Mém. II, 429), der ausdrücklich sagt: „Der Gau Her und Zaravand ist Choj“. Choj wird in der Eroberungsgeschichte von al Mauçil (Bal. ۳۴۲, ۵) erwähnt und kommt bei Ibn Chordădbih (۱۱۹, ۱۵, ۱۷, 12. Qod. ۱۱۳, ۱) und al Ja'qūbi (Kitāb al buld. ۷۷, ۱) vor. Es wird von den Arabern gleich Salamās durchweg zu Ādarbaigān gerechnet. Auf der anderen Seite spricht Stephan Asolik III, 19, S. 199–230 noch im Jahre 447 arm. = 998/9 n. Chr. von einem Sohne des Scheichs (alev) von Her. Es liegt hier also in der Tat eine sehr merkwürdige Verschiedenheit der armenischen und iranisch-arabischen Nomenklatur vor. Das neupersische Xōj geht auf älteres *Xōd = ap. xauda zurück, während arm. Her, Xer (im Dialekt von Wan) mitteliranisches (medisches) *hēd (bzw. *xēd) vorauszusetzen scheint.

¹ Mos. Chor. I, 6, S. 17.

Կանգառականայ այս ասութեան եւ կը սրբագրէ “թէ” վրոպացեն, (տես Կահապետան, Աւզագարութիւնք, էջ 414). “Հօս հին բոլորդիր անթուական Ձեռագրի, ուղղեալ օրինակ մը “էլուու տեսնի փոխարէն կ'ընթեռնան է էլուու ինչո՞ն կարելի է այս ընթերցուածը ուղղելով կարգալ է էլուու ինչո՞ն ես” = “գրտեսն եղանակաթեամբ. Հմանէ շատերուն մէջն Մասնաւանդ զի էլուու եւ եւ Հրեկիցն կառանիցն, Ասկ. Պատղ. Ա. 644, “Աստուծոյ խորհրդացն հոգին միայն է էլուուն, անդ, էջ 693, “Որ եւ գարձին կ'ըն էլուուն, անդ, էջ 737, “գրտու եւ եւ նա զարութեան նենդաւորին, եւ փր. Ա. էջ 15, “էլուու եմ (ապ. էլուուիւ) առաւելուլ, զիտեմ եւ կարաւանածալ, եւ աշգր, էջ 232 եւ այլն”.

ԱԼԽԵՄԻ

56. “Ընթացան նորս եւ էլեկին զբագիննն յօրոյ վերայ դոհեին առաջի նարուայ եւ Բերայ աստուածոց իւրեանց, Լար. Թուղթ Արգարու, էջ 33, վենետիկեան օրինակին այս ընթերցուածը Տաշեան կը համարի հայ թարգմանչին սեպհականաթիւն երբ կը գրէ “Հայ թարգմանչին ուրեք ուրեք զասորի բնադիրն շատ գեղեցիկ կը թարգմանէ սեպհական բաներով, (Հանդ. Ամ. 1889, էջ 67). Երասուազմի ապացութիւն սկայան փոխական “էլեկին ունի “էլեկին զբագիննն յօրոյ վերայ դոհեին (ուղաղ միք, զոր ասկայն պէտք է գնել ասորուն համեմատ նարուայ եւ Բերայն, էջ 34, այս ընթերցութեան ասորուն օօօ օչա = threw down the altars (Phillips, The doctrine of Addai, էջ ۶) բանական թարգմանչիւնն ըլլուով “էլեկին զբագիկ կը համարինք եւ հարազատ “էլեկին ունի Հմանէ նշիք մ. “Խելչին զբագինն եւ զմի հետեւան բահալող կործանեցին, Ա. էջ 486, “Խելչոյ զմի հետեւան եւ զրադին եւ զուռասն, անդ, էջ 486, նաև “Խելչ զբարիննն, էջ 225, “զմեւզո, էջ 450, “զովորութիւն զերկըրագութեան կուոցն ի մասցն, էջ 272–273, “զպարիսապն էջ 494.

ԳՈՒշԱԿ:

57. Խելչ եւ զմի բանականաշափ շփոթուած են գասական մատենագրութեան մէջ. Եղն կայ համիկն “անորոյ Աւալ, (էջ 44) եղած է “անորութիւն, աղյակո “զմա Աւալ, էջ 24 “զմովլու” (Հմանէ Աւամեւան, Բիւզանդիան 1904, թ. 2397). Նորայր բաց աստիք փորձած է ուղղագրել Ասկ. Պատղ. Ա. 485 “Երբեւ վարեանիտիւն արկա եւ աւրիսկո եւ աւրենա նշանաւորս հատուածին նոտրադիրը՝ “իրբեւ վարեանիտիւն իւղ արիպսն (Բառապննու).

թիւն, էջ 46). Հմաստ անդ քիչ մը վեր դափառ-
նուոր ինչ ափազո, այս պրագպրութիւններու վեց
աւելլցնելու է նաև հետեւեալը. «Մինձամեծ
դպրունց բաշխ ինչ են», Ասկ. Պատղ. Ա. 554,
ուր ինչ կառապինց «բաշխիւր ինչ պայտաշնուած
եղած է ինչ տես անդ, էջ 570» Այս տեսն, այս գիր
գանի բաշխիւր էր, ու պայտիս չէ նաև Ասկ. ես,
էջ 243 «յօր յոց ինչ էն, որ կուզազրուի
հրատարակէց «յայտի չը, ու տար գրքու» յայտ
է. ծանօթ. 2. Բնէ է որդեգոր «Դաւիթ ասել,
շնանիւր էն», Ասկ. Մաթ. Գ. էջ 2. յոց բնագրի
մէջ չկայ այս նախագատութիւնը որ ճառընորի դրւա-
բաւալ կը թուի:

q11112:

58. Դ. Թագ. Գ. 15 "Աստուծ առ իր
առնաւուց, խօսք ե մի մեկնեթեամ մէջ կը
դրսի ՝Խոնդրեաց յանու, զի նա է հույր ուղար-
ականց, և Ա. Հրա. էջ 450. Մասենագործնիք
թ. 229 Զեռագիրը կը նշյալ է "զի նա է հուրընուզ
տապահաց, ի հնչպէս նշանակած ենք այլուր (Դա-
սական մարդ բնագիրներ, էջ 59): Ի՞նչպէս պետք է
լուծել այս ընթերցուածը. ՀԲ (Ա. 582) կը գրէ
"գուց գոս, որ է թշուով մեծ, որ անցրիր է,
չէք հետեւելով կը գրէ նաև Հայութնեան, "գուրը
= բայնուն, (ասր Բարբառան, էջ 101). այս վար-
կածներուն հանդէպ թոյլ կու տանը մեղի ներ-
կայացնել մեր կարծիքն ալ. Waltonի բազմա-
լեզուեան Ս. Գրոց մէջ Դ. Թագ. Գ. 15 "սազն-
ասացնի կամ Ե մի բ մի ՝Յանուրի զիաց կը
դրսի ։ Խօսք բառը = որ կը նշանակէն նաև տիտանա-
ւածամ կարելի է կարծիք որ նեփրեմ թարգմա-
նիչը սառոր բնագրին ՝Նախացաց, ընթերցուածը
պահէլ ուղած ըլլայ եւ գրած. "Յանուր, զի (որ)
նա է նիսուշ ուղարականց եւ կամ քնար, որպէս
յերրոյշերն առէն, մենք գտնէ գծուարաթիւն
չենք տեսներ, "սուշողանու, և պայս կը մայ մեղի
համար առ անդուածացին: Ասորի ՝Կայուշայի ժա-
յետնակարեան իմաստն է Կոյանակ ի փայտուածու-
մահաց, հմտէ Miss. Herald 1848, էջ 416 և
Lichti, թերթի Journal of the american
oriental Society 1912, էջ 317:

ՀԱՐՄԱՆԱԿԱՆ

59. Բառաբնակթեան Ա. մասին մէջ
Զգոնի “բարեպաշտե, ըստզուեցաւ” “բարեպաշտ”
[թիւ 23]. Մասցորդաց նորագիւռ Գործ մէջ ալ
սպարգած մասի է նոյն վեճով ձեւը. “Եթիւ բարե-
պաշտ յարեւելից հուսէւ, Ա. Մնաց. թ. 24 (էջ 20)
ուղիղ ընթերցուածք երկրորդ օրինակին մէջ եղ-

ծուած է՝ “դրանքպահեց”, և դյուքես “դրագունքն ի գրանքն առան տեսան”, թ. Աշոց. Խ. 19 (Էջ 90) աղմառաւած է՝ դրագունքն. այլըս գործածուած է միշտ դրագունքն. Սազմուն եւ Ակուայ (Զօհրապ. Ա. Աշոց. Թ. 17 դրագունքնեկ).

“Սորա են դրագունք բանակցն (Զօհրապ., անդ, թ. 18 դրագունք), “դրագունք գրանք”, (Զօհրապ., անդ, թ. 21 դրագունք), “Ամենեկեան առք ըստիր ի ըստիր դրագունք դրանին”, (Զօհրապ., անդ, թ. 22 ըստիր ի դրանին), “ի դրագունք” (Զօհրապ. անդ, թ. 39, ի դրագունքն) եւ այլն, կայ նաև “դրագունք”, Էջ 30, 32 (միւր՝ դրագունք), 104 (միւր՝ դրագունք), 111 եւ 113.

ηαρρ̄ 6ι ηαρρ̄:

60. "Կանոնիք դուք ի՞ ո՞րդէ պատմութեանց
զբացացոյ: Բուռ զանդ, էջ 55, Մենաւոր (տես
Նահապետեան, Ազգագրութիւնը, էջ 395) կը
դուք: "անշուշան նոտրադիր բառից մին փոխելու է՝
չուր (կամ չուրի), այնպէս, ինչպէս կը փոխէ Կա-
տարեցու երրորդ դուք քառն եւ մի պատմու-
թեանց գրութիւնը, վերջաբանութեան (անդ,
էջ 58) դուրի՛ լորի, Նահապետեան, անդ,
էջ 394: Նկատելով Բուռ զանդաց եւ Ադա-
թանց եղանի պատմութեանց լիդուական սերտ
ազբուզ, որուն քննութեան նույիքած է Նորայր
իւր Կորին վարդապետ, մենագրութիւնը, բուռ
զանդեան դուք եւ դուք ինդրական բառելը կը
կարգամ "դուրի՛ [եւ] դուք պատմութեանց այսու-
թուննանք նաև Մենաւորի յանկացած մեկ-
նութիւնը: Ինչպէս տեսանք (Բառաբնական դի-
ուողութիւններ Ա, էջ 36) Ադաթանց եղան-
ձորատիպ հրատականութիւնը վենեստիեան օրի-
նակի "չուրի՛ եւ կրինագրի "չուրու չուրի՛, ըն-
թերցուածն իդմաց սաներ Դուրի՛ դուք պատ-
մութեան մեւը (էջ 36), որոնց արձագանքը կը
դուռնելք այժմ նաեւ Բուռ զանդաց այլ մեր
Ներկայացացած սրբագրութեամբ: Դուրի՛ ընթեռն-
լու է Գարձեալ արդեօք Կատարեցաւ երրորդ
դուք սան եւ մի պատմութեանց պառութիւնը ու

प्रदर्शनः

61. “Արդ յայցանել իմացին եւ աղցեն զշաւանութիւնս դժբանդիւն, թէ ոչինչ է այս աւատար զի կուշեցք (տպ. խաչին մեր զբիրսառու որդի Աստուծյու, Զ գ օ ն, էջ 284, Ասրին ունի լիձ (Pat. syr. I, էջ 800) եւ այս բառը պյուռ կը թ արդմանենի դժբանդիւնը, “Կալ յանձնին եւ հաւանեաց ախմար եւ դժբանդիւնը դպից աւրինաց, էջ

248 (= *ωαπρ.* 753), “*η τάχιστον τε τρισκαιρίστης*”,
 έξι 297 (= *ωαπρ.* 827), “*γιανθρώπινων περιβολέων*,
ιθωγματικής, προστατευτικής”, έξι 370 (= *ωαπρ.* 370)
αγρού ελιέρης προπονικής *ρυτωμάτων* *εν* *οὐ* *μητρώ*
τριτοπάθητον αιωνίου *διετονόν* *προσωπον* *ζωέρησιν* (*τετράς* 2. Λεύκη),
μηδὲ *εναπέ* “*περι φαρμακογράφης μηρὸς τριτοπάθητον* *γιανθρώπι*
ινών *ερικρηπτικού* *πετρένες* *παναγίαν* *λαζαροπονικών* *ενα* *μια*
βιαστικών *πετρέων* *ηντραριαχρήν* (*Φανός*, έξι 285)
περιγράψας “*τριτοπάθητον*”, *βιαστικόν* *αρρένων* *πετρέων* *κα*
κρηπτικής *οὐδὲ* *προστατεύοντος* *τριτοπάθητον*, *προ* *προστατεύοντος*
τριτοπάθητον *εν* (*απάντη*) *ελιέρης* *αγρού* *μητρώ* *περιβολής*,
αντι, έξι 297. *ζωέρησιν* *ωαπρόν* *απάντη*) = se diffi-
 cilem, contentiousum praebuit, detrectavit,
 restitut̄ *εις μητρών*.

Urteil:

62. “Ամենայի որ գիտէ, զի արեգակն ընդ
երկինս երեւել կայ և մատն ի նմանէ ընդ
գրաւն բաղաւմն, Զ գ ո ն ի (էջ 125) բաղմա-
թիւ ու սովորական վրիսակներէն մին ալ կը
ներկայացնէ այս հառաւածք, զոր հանեւելզ
ասորի բնագրին կը պրագրեմ եւ Կընթեանաւ
“Հնդ երկինս բնեւել կայ, ասօ = solem in
caelo esse infixum (Graffin, Pat. syr. I, էջ
284). Խնչպէս հոս “բնեւելից” ըղած է “Երեւելի”,
Սոյնպէս Ոսկեր բանի “Ի բնեւել մարմայն
մեռեալք յանձնէին ուղիւ ընթերցաւածք (Պատ. շ.
Ա, էջ 589) = καὶ τοῦ σώματος προσ ο γ λ ον-
μένον, Համառու մեկնարեան մեջ (Թթ. 42)
շընուած եղած է բնեւել ի մարմայն, թղ. 78ր.
Սոյնպէս Ս ե ր ե ր ի անու ընթայաւած “Ի շարա-
բան Քրիստոսի, ճամփն մեջ “բնեւեաց զտան եւ
զեւուն ի փայտին բնեւելու, նախկին մեջ այլ-
պյած է “բնուու, ընթերցաւած: — Արդեօք նման
վրիսակն մը գոյութիւն չանձնանեւ իր են եւ այս
նախադասութեան մեջ. “Ես ի բնեւելու իմ զմար-
մին, Այսքը, էջ 56, որուն լուսաւորման այնափ-
ողը նուիրած է Վերեր Theologische Quar-
talschrift մեջ, Տիբրիսէ 1909, էջ 562.

bulbulha:

68. “Եւ ի մասնել արքագիւնն՝ Ավանն
գաղանի միասնակամ անդրէն ի ծով միսել եւ
զայդ ի համատրած ծովան զետեղել եւ այնպէս
երեխից իմ կեան կեալ, Եւս եք. Քրիս. Ա. Եղ.
21. Այսպէս անփոփոխ երեխից ճած են բայց
Ճած նաև Գաթը ճած ան (Քաղաքածոցք, Եղ.
347) Գարագաշեան (Հասանափր քաղաքածոցք
առ. 1876, Եղ 326) Եւ Միսովճեան (Բանասէր

Հարածողություն:

64. “Իրեն զգացին զաւրավաբքն զաւրաց
թագաւորին Պարսիկ եթէ շարժողակ է ի վերայ
նոց զաւրավաբն Հայոց Ալատակի, Բուզ գ. էջ 145,
տարբեր ընթերցուած չեն ընծայեր ոչ վենեսի-
կեան 1882ի (էջ 141) և ոչ Պետերբուրգի հրա-
տարակութիւններ (էջ 119). ըստ հիմ բարդոքի ան-
թուական 2եւապքի ուղղուած օրինակ մը ընդհա-
սակն այս անսովոր ընթերցուածին դէմ պահած է
“շուր ժողվուն ձեւը, որուն հարազատութեան
երաշխաւոր է արդէն սովորականութիւնը. Հմմունէ
“շուր ժողվուն”, էջ 107, “բարում շուր յաշխարհէ
ժողվուն”, էջ 142, աւելիս սակայ ասայն յոդ-
ակիր “շուր ժողվուն”, էջ 15, 57, 141, 155,
160, 178, 196, իսկ “շարժողակ էմ շառաւած ոմք
եւ ոչ կի մի անձամ դործածուածէ, մինչ “շուր-
ժողակ էմ էն սովորական եւ ծանօթ է բուզանդա-
րան զամանեթեան հեղինակին, ան էջ 145 (երեք
անգամ), 149, 153, 154, 178, 196 (երեքն).
Հմմունէ ի վերջոյն նույն “շուր գումարեան”, էջ 13 և
“շուր ասում առ ինձն եռուեան, էջ 254.

աւելութեան:

65. "Խառնվեն զշարութիւնն առանցեցնելոց եւ
գաւազանս սրեալով վարեկին ընդ նոտայ տեղին,
Եւ սեբ. Եկ. Պատմ. Եջ 158, այսպէս կ'ընթեռնան.
Նաեւ Աք. Բ. 49 Եւապիրը եւ որի, Հասակոսոր

զբանգրանք:

66. «Եւ զալցենք ի շանէ, եւ այս ոչ եթէ անձիք ինչ են, այլ անուանք դժվագունց, Եղանակ, Էջ 98. «Արովչեաւ ցնորական երեւայթք են եւ երեւակայութեան ճանաւր՝ թէ իշացունք թէ ծովացունք եւ թէ Արաքշն, ուստի եւ բնդագուռ շանաց անսններ են, պէտք է Նա հապ եռ տանիք համամայն բառու ուղղել. Ի՞նչո՞ւ գոյացնուածց, (Ուղարգութիւնք, Էջ 285), թէ այս սրբագործեամբ որպէս գոհհանց կը տրուի բառագիր հեղինակներուն չկացու գիտիք. մայսն անդրագոյն քննութեան գիւղութիւն մատուցանելու յանուական կը մատնանշենք թէ բարխ հետ յարաքերութեան մէջ ըլլաւ կի թուի Ու կէ բէրքանի են. մեխոնթեան առ հատուածք. «Զի եթէ շաղափեն ուստի ինուաց եւ թօվլութիւնք ինչ ստարանք, Էջ 138. Համեմատութեան դրուած այս կիրի ձեւերը կրնան թերեւ լուսաբանել զիբար. ասոնց հետ կան կրնան ունենալ բաց սատի բանին, բանին ինչ բառերը. «Բանին եւ առասպեսի մին մածաննեն, ուկ. Պաւղ. Ա, Էջ 582: ծաղիկ եւ երազ եւ բանին մնչյշտիք) եւ առասպեկք, Ուկ. Պաւղ. Դ, Էջ 500

τε "Ωντρ Πηπούης πόλις τε Λέρους οργή τε λέων επίκλησις, τε κατάρ. φρούρ. Α., 62 256 — δν Ποσειδῶνος μήδη είναι καὶ Αιθύνης μυθεύονται.

gbv:

67. “Ա և զենա մեղ էն պարաբակ, զի մի լիցուը կարտաւ մատոցանել զօթիս յանդոյու, Զ. գ. ն. էլ 27. ապագրին այս ընթերցուածն աշքի տաշեւ ունենալով հանդերձ, ՀԲ անծանօթ 2եւ-առջրի մը չի ընթերցուած կը վերտասի իրը զենումն, սպանդ, զին, (Ա, էլ 731). որչափ ալ միահ ընսյ ընտրուած այս բառին մատենադրութեան մէջ, այսու հանդերձ ստիպուած ենք ընել անենակ անոր դոյս թիւնը՝ ասորի ընտադէն շեղութիւն համար պարապակ։ “Են պարաբակ, ընդ-հակառակի հաւատարիմ թարգմանութիւն է ասոր այս եւ հարազատ հետեւարք, հմտէն այս ըստ եւին նմա վին պարաբակ, տնկ. էլ 144:

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Ա Ա Ց Ե Ն Ա Խ Ց Ո Ս Ա Կ Ա Ն

1. ՀԱՅՈՑ ԲԱՆ ՈՒ ԲԱՆ. աշխատավորք Սահմակ Վ. Անդոստանէի, Միաբան Մայք Ալթոն Ու. Էջմիածնի. Վաղարշապատ, տպ. Ս. Էջմիածնի 1912, մեջ 8, էլք ի+708. Գինը՝ 2 ռուբլ:
 2. ՀԱՅՈՇԽՆ ԳԻՒՇՐԱՎԱՆ ԲԱՆԱՐԱՆ. գրեց Տր. Ամառնամ. Թիֆլիս 1913, մեջ 80, էլք Լ+1144. Գինը՝ 3.50 ռուբլ = 6 ֆր : [Մինչևս Ազգագօ. ժողովածու հոստարակութեամբ Լազարեան ծառաքանչ Արեւ. իշղացած աշխատավորք Արագածոտնի գոտուց հատութ.]

Հայ գաւառաբրբառի ուսումնախրութիւնն երկու նոր ճնիք հատողներով հարստացաւ. երկուքն ալ գաւառական բառերու հաւաքածներ:

Առաջինն է Արժանապ. Սահակ Ա. Ամատունց ձեռքբեկ՝ Հայոց թառ ու բան: Գործըն ծրագիրն ու Նպատակը այսպէս կ'ամփոփէ Հեղինակը Յառաջարանին մէջ. «Մեր ցանկութիւնն եղել է . . . ի մի հաւաքել» (Հայ գաւառաբարբառով՝ դրուած երկասիրութիւններէ) ժողովրդեան միտքն ու հոգին, կեանքն ու կենցաղը պասկերացնող բառերը, օճերը, գարձուածներն ու ասցուածները, եւ իրենց խիշկան Նշանակութեամբ ու գործածութեան եղանակով ընդհանուրին մատչելի դարձնել. թ. Հաշվիթի կացուցանել, թէ ժողովրդի միտքը որ-